

УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ СІЛЬСЬКИХ ШКОЛЯРІВ ДО ФЕРМЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлено можливості застосування навчальної програми з підготовки майбутніх фермерів в умовах профільної старшої школи. Визначено ефективні форми та педагогічні підходи організації навчально-виховного процесу в даному напрямку.

Ключові слова: *фермерство, ефективність підготовки, лабораторна робота, практична робота, організація навчального процесу.*

Актуальність дослідження. Нові економічні відносини на селі зумовлюють необхідність глибоких якісних змін в системі підготовки працівників для села. Постає завдання сформувати новий тип робітника-селянина-універсала, обізнаного не лише з технікою і технологією, але й ринковою економікою, правовими відносинами, здатного швидко приймати самостійні рішення, ризикувати. Переважаючим типом працівника для фермерських господарств має бути конкурентноспроможний на ринку праці висококваліфікований робітник, як мінімум з повною базовою середньою освітою, професійно підготовлений, та таким, який володіє декількома суміжними професіями. Вирішення завдань підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх працівників для підприємств з різними формами власності на селі — це прерогатива, перш за все, професійних навчальних закладів. Проте сучасні реалії на селі вимагають принципових змін і в діяльності сільської школи, особливо в галузі аграрної освіти, трудового та економічного виховання учнів. Для реалізації поставлених завдань педагогам необхідно застосовувати нові більш ефективні в сучасних умовах форми і методи навчання. Одним із шляхів вирішення даної проблеми є включення до навчально-виховного процесу сільської загальноосвітньої школи курсу «Основи фермерської діяльності».

Питання підвищення ефективності трудової підготовки старшокласників за окремими професіями розкрито в дослідженнях Д.В. Алфімова,

Д.О. Закатнова, В.В. Мачуського, О.В. Мельника, О.В. Мороза, та інших вчених. Різні аспекти підготовки школярів до праці, зокрема сільськогосподарського профілю висвітлено в наукових працях Р.І. Гарбича, В.Г. Гетти, О.В. Губенко, В.В. Дрижака, Н.А. Калініченко, О.М. Коберника, С.В. Мельникова, С.О. Омельченко, Л.В. Тименко та ін. У наукових працях А.О. Кучерявого відзначено необхідність забезпечення рефлексії професійного самовизначення і становлення старшокласників сільської школи як майбутніх фермерів. Тому, постає важливе завдання розробки науково-обґрунтованого підходу до організації підготовки старшокласників сільських шкіл до фермерської діяльності у навчальному процесі загальноосвітньої школи.

Метою статті є визначення умов ефективної підготовки сільських старшокласників до фермерської діяльності, виконання яких забезпечило б формування готовності до фермерської діяльності, сприяло надбанню знань та вмінь з рослинництва і тваринництва, розумінню економічних і правових відносин.

Аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження та вивчення досвіду роботи сільських загальноосвітніх навчальних закладів, дозволив нам визначити наступні принципи організації фермерської підготовки у школах сільської місцевості:

- підготовка учнів до фермерської діяльності повинна мати спеціально організований систематичний характер та здійснюватися кваліфікованими педагогами відповідного профілю;

- вона повинна здійснюватись в процесі профільного трудового навчання зі спеціалізацією «Основи фермерської діяльності»;

- підготовка учнів до фермерської діяльності повинна бути організована на науковій основі з врахуванням вимог сучасності;

- зміст підготовки повинен відповідати напрямкам діяльності фермерських господарств, котрі розташовані близько до навчального закладу та мати спільне з повсякденним життям учнів;

- організація підготовки до виконання функцій фермера повинна здійснюватись з використанням сучасних освітніх технологій, інноваційних методів, форм і видів діяльності;

- складність навчального матеріалу повинна бути посиленою та відповідати індивідуальним та віковим особливостям учнів.

Організація навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах на основі науково обґрунтованих сучасних педагогічних технологій та дидактичних принципів можлива лише за умов наявності кваліфіковано підготовленої навчальної програми. Програми, за якими працюють в даний час, на наш погляд, мають ряд суттєвих недоліків:

- не адаптовані до профільного трудового навчання. Програма, рекомендована МОН України розрахована лише на 2 години на тиждень;

- більшість програм не враховують процесу формування готовності учнів до виконання функцій фермера;

- присутній редукціонізм (вивчення випадкового набору додаткових розділів для оволодіння учнями певними знаннями сільськогосподарського характеру);

- деякі прості для засвоєння розділи повторюються з року в рік.

З метою дотримання відповідних вимог педагогічної науки до ефективності підготовки майбутніх фермерів та врахувавши вищеперераховані недоліки, ми розробили програму з трудового навчання для учнів 10-12 класів технологічного профілю «Основи фермерської діяльності». Програма розрахована на проведення занять з учнями старших класів по 204 години кожного навчального року. Вона передбачає формування в учнів готовності до виконання функцій фермера, ознайомлення з економіко-правовими основами сучасної фермерської діяльності та загальнотехнічними знаннями в галузі сільськогосподарського виробництва,

поглиблення знань з ведення домашнього господарства та формування початкових знань з виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції в галузях рослинництва і тваринництва. Програмою передбачено засвоєння учнями теоретичного матеріалу, виконання індивідуальних завдань, практичних і лабораторних робіт, та проходження трудової практики в межах відповідного регіону, яка організовується відповідно до інструктивно-методичного листа Міністерства освіти і науки України № 1/9-61 від 06.02.08. Також, в ході реалізації програми здійснюються міжпредметні зв'язки між такими навчальними предметами, як природознавство, біологія, хімія та фізика. Структура програми «Основи фермерської діяльності» для учнів 10-12 класів технологічного профілю має лінійно-концентричну будову.

Дана програма з підготовки майбутніх фермерів, в теперішній час, проходить апробацію в школах сільської місцевості Чернігівської області.

Проблема взаємозв'язку теорії з практикою при реалізації програми вирішується завдяки специфічним особливостям сільського соціуму. Сільська місцевість має ряд переваг для організації педагогічного процесу з підготовки майбутніх фермерів, а саме:

- реальні можливості для врахування індивідуальних освітніх особливостей учнів;
- набагато тісніші зв'язки школи і соціуму, педагогів і сім'ї, всіх учасників освітнього процесу, повсякденні безпосередні особисті контакти учнів, вчителів, батьків;
- безпосередня близькість учнів до природи, можливість активної, тісної взаємодії з навколишнім світом, що позитивно впливають на професійний, духовний, етичний та естетичний розвиток особистості;
- великий виховний вплив на дітей громадської думки селян;
- збереження традицій в школі;
- більші можливості спостереження за працевлаштуванням випускників;

- домінування суспільного контролю за діяльністю школи, вчителів та ін. [2, с.12].

Як показала практика, школи сільської місцевості переважно не мають висококваліфікованих педагогічних кадрів відповідного профілю. Дану проблему, на наш погляд, необхідно вирішувати в межах педагогічних ВНЗ. Підготовка майбутніх вчителів по спеціальності «Фермерське господарство» до профільного навчання старшокласників повинна носити особисто орієнтований характер, розрахована на 5 років навчання відповідно до вимог Держстандарту вищої професійної освіти і включати у зміст навчальних дисциплін спеціальності сільськогосподарського спрямування з врахуванням специфіки конкретного регіону.

Підготовка учнів до фермерської діяльності повинна здійснюватися поступово з дотриманням систематичності навчальної діяльності. З цією метою нами було проведено аналіз навчальних програм, за якими ведеться навчальний процес в загальноосвітніх закладах сільської місцевості, та визначено, що найбільш сприятливі умови для систематичного залучення учнів до фермерської підготовки виникають на уроках трудового навчання. Тематичні плани, для кожного класу, навчальної програми «Основи фермерської діяльності 10-12 клас» включають розділи з вивчення економіко-правової, професійно-технічної та технологічної складових підготовки майбутніх фермерів, які спрямовані на формування в учнів знань та вмінь раціонального ведення власного фермерського господарства і виконання сільськогосподарських робіт. На вивчення цих розділів програмою відводиться 6 годин навчального навантаження на тиждень. В ході вивчення теоретичного матеріалу, виконання лабораторних та практичних робіт створюються умови для забезпечення сільських школярів компетентністю самостійного ведення фермерського господарства, створюється комплекс умов для розвитку особистого потенціалу кожного учня як основа самоактуалізації, професійного самовизначення і самореалізації в сільському соціумі.

Тематика індивідуальних завдань, які виконують учні при вивченні відповідних розділів, повинна формулюватись вчителем у відповідності до напрямку діяльності фермерських господарств розташованих поблизу навчального закладу та мати спільне з повсякденним життям учнів [5, с. 334]. За умови, якщо тематика занять співпадає професійною діяльністю регіональних фермерських господарств, вчитель домовляється з керівництвом місцевих агротехнічних товариств чи приватних фермерських господарств на проведення відповідних екскурсій або експериментів. Наприклад, вивчення морфологічних ознак картоплі, основних сортів району та складання агротехнічної частини технологічної карти її вирощування сприяє не тільки закріпленню знань та формуванню практичного досвіду, а й ознайомлення з умовами і змістом праці робітників фермерських господарств регіону.

Правильне формулювання практичних завдань має досить велику значимість. Для досягнення поставленої мети, підготовка учнів до фермерської діяльності повинна бути організована таким чином, щоб за ту невелику кількість навчальних годин, яка відводиться учням навчальним планом, вони могли суттєво вивчити основні прийоми ведення успішного фермерського господарства. Таке формулювання потребує, щоб навчання велось систематично і з наростаючою складністю в силу вікових та індивідуальних особливостей старшокласників. У зв'язку з цим, згідно запропонованої нами програми завдання для учнів 10 класу носять більш теоретичний характер і спрямовані на формування в підлітків моральної готовності до виконання функцій фермера. В 11 класі практичні заняття присвячені оволодінню технологіями в галузях рослинництва, що носить більш складний характер і потребують формування в учнів майстерності в сфері аграрних технологій. Під час виконання практичних робіт в 12 класі учні оволодівають технологіями в галузях тваринництва та навиками творчого ведення справи при механізації сільськогосподарських виробничих процесів. Тож, в результаті наростаючої складності занять в учнів почергово

формується готовність до виконання функцій сучасного фермера, яка поступово переходить в професійну спрямованість. А кінцевим результатом є формування в учнів майстерності ведення своєї справи.

Досягнення високої ефективності практичної підготовки майбутніх фермерів неможливе також без використання в навчальному процесі інноваційних освітніх технологій. Так, наприклад, порівняно повільні процеси вирощування рослин або тварин за допомогою сучасних електронних технологій можливо спостерігати в пришвидшеному вигляді а надшвидкі процеси згоряння палива в двигуні — у сповільненому. Навчання учнів творчому мисленню також проходить набагато ефективніше при використанні в навчальному процесі, наприклад, програми «Майстерня професора», яка допомагає учням не лише в розумінні принципу дії окремих механізмів, а й у віртуозному вирішенні нестандартних конструкторських завдань, що досить часто постають перед сучасним фермером.

Висновки. Проведене нами дослідження показало, що до основних умов ефективної підготовки учнів до фермерської діяльності відносяться: забезпеченість школи кваліфікованими кадрами відповідного профілю; наявність науково обґрунтованого програмного, методичного та матеріально-технічного забезпечення; науковість розгляду навчального матеріалу; відповідність підготовки напрямкам діяльності регіональних фермерських господарств; використання в навчальному процесі сучасних інноваційних технологій; наростаюча складність занять і т.д. Їх виконання дозволяє реалізувати такі завдання:

- сприяти формуванню в учнів готовності до постановки, досягнення суспільно значущих цілей, у тому числі здійснення професійного вибору (переважно в фермерському виробництві), а також умінь організовувати і спілкуватися в різних видах діяльності;

- забезпечити формування здібностей, знань, умінь та навиків ефективного ведення власної справи;

- підготувати випускника школи до виконання соціальних ролей громадянина, сім'янина, трудівника, здатного до визначення оптимальних засобів для досягнення поставленої мети, конкурентоздатного, готового узяти на себе відповідальність за свій вибір, дії і вчинки, до організації власної справи, до того, щоб стати успішним фермером.

A.M. Kolyada

TERMS OF EFFECTIVE RURAL PUPILS' PREPARATION TO FARMER ACTIVITY

The possibilities of tutorial curriculum application from future farmers preparation in the conditions of type senior school are reflected in the article. Effective forms and pedagogical approaches of educational organization process in this direction are determinated.

Keywords: farming, efficiency of preparation, laboratory work, practical work, organization of educational process.

Література

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: Методические основы. – М.: Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Гарбич Р.І. Формування у сільських школярів професійного інтересу до механізаторських спеціальностей: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Науково-дослідницький ін-т педагогіки Української РСР. – К., 1991. – 23 с.
3. Казаков А.П. Школьнику о рыночной экономике. Учеб. пособие для старшеклассников. – М.: Общество “Знание”, 1993. – 196 с.
4. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). Схвалена 22.11.2001 р. Міносвіти і науки України. // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002.– №2.— С. 2-22.
5. Кучерявий А.О. Принципи розробки та розвивальні можливості програми шкільного курсу “Основи організації і ведення фермерського господарства” // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. / Відп. ред. Т.І. Сущенко – Київ-Запоріжжя. – 2002. – Вип. 24. – С. 331-336.